

Nowe oblicze spółdzielczości: spółdzielnie energetyczne szansą dla polskiej Energiewende? Polsko- niemiecki kontekst porównawczy

The new face of cooperatives: energy cooperatives
as an opportunity for the Polish Energiewende? Polish-German
comparative context

Abstract

The article presents an attempt to address the emerging phenomenon of the new face of cooperatives, which energy cooperatives undoubtedly represent. The Polish-German comparative context has been used for this purpose, also taking into account the need for an energy transition along the lines of the German *Energiewende* in Poland. In order to reach the necessary conclusions and to facilitate the reader's comprehension, the work is largely composed of elements of a definitional, historical or statistical nature... The remarks made refer both to the processes of creation, application and interpretation of the law in the strictly defined area related to energy cooperatives. In conclusion, the author posits that energy cooperatives may play a pivotal role in the Polish transformation process, delineating specific conditions based on the presented argumentation.

KEYWORDS: Energiewende, renewable energy sources, energy cooperative, Directive (EU) 2019/944; Directive (EU) 2018/2001, energy transformation, Polish-German comparative context

SŁOWA KLUCZOWE: Energiewende, odnawialne źródła energii, spółdzielnia energetyczna, dyrektywa (UE) 2019/944; dyrektywa (UE) 2018/2001, transformacja energetyczna

ŁUKASZ MROCZYŃSKI-SZMAJ – magister prawa, Uniwersytet Rzeszowski,
ORCID – 0000-0002-4256-5136, e-mail: lmroczynski@ur.edu.pl

1 | Wstęp

Choć spółdzielczość w jej nowożytnym znaczeniu powstała w Europie w połowie XIX jako ruch „samoobrony” i samopomocy uboższych i średniozamożnych grup społecznych^[1], żywotność tej instytucji prawnej, a wraz z nią idei gospodarowania czy prowadzenia działalności w tej formie z mniejszym lub większym natężeniem trwa po dziś dzień. Pomimo przemian na przestrzeni dwóch ostatnich wieków – w zakresie techniki i technologii a także samych społeczeństw – instytucja ta nadal daje się wykorzystywać praktycznie, pod warunkiem jednakże, że nie jest dotknięta bardzo negatywnym zjawiskiem nadregulacji.

Co ciekawe, instytucja spółdzielni, wykształcona w dobie powszechnego kapitalizmu bez granic, w okresie PRL, gdzie typowy dla państw socjalistycznych model gospodarki planowej, który *a priori* zakładał odrzucenie rynku jako metody koordynacji działań jednostkowych w sferze gospodarczej, nie tylko przetrwała, ale objęto własność spółdzielczą bezwzględna, konstytucyjną ochroną na równi z własnością państwową^[2]. Niestety, co zauważa się w piśmiennictwie w tym czasie, spółdzielczość, „zatraciła swój samorządny i społeczny charakter, członkowie utracili jakkolwiek wpływ na to, co działo się w ich spółdzielniach, w większości przestali utożsamiać się z nimi, traktując je jako element aparatu partyjno-państwowego. Przyczyniło się to do ugruntowania negatywnego wizerunku spółdzielczości po zmianach ustrojowych 1989 roku, kiedy to nastąpiła gwałtowna przebudowa systemu spółdzielczego w Polsce”^[3].

Nie zmienia to jednak faktu, że spółdzielczość w Polsce całkowicie nie została wyrugowana z obrotu gospodarczego. Wprawdzie, jak zauważyły Marta Kawa i Wiesława Kuźniar, pod koniec 1988 r. w kraju działało ponad 15 tys. spółdzielni zrzeszających ponad 15 mln członków, a spółdzielczość zatrudniała około 2 mln osób^[4], a następnie w ciągu dwudziestu lat liczba spółdzielni zmniejszyła się i w 2008 r. funkcjonowało już tylko niespełna 9 tys. spółdzielni, które zrzeszały ponad 8 mln członków i zatrudniały około

¹ <https://krs.org.pl/spoldzielczosc/historia>. [dostęp: 30.06.2024].

² Andrzej Ajnenkiel, *Konstytucje Polski 1791-1997* (Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm, 2001), 302.

³ <https://krs.org.pl/spoldzielczosc/historia>. [dostęp: 30.06.2024].

⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Informacje i Opracowania Statystyczne za 1994 r.* (Warszawa, 1996), 14.

300 tys. pracowników^[5], to jednak tak duży spadek liczby spółdzielni był spowodowany upadkiem lub likwidacją tych podmiotów z przyczyn ekonomicznych^[6]. Z kolei późniejsze dane GUS dotyczące podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON w rubryce poświęconej spółdzielniom wykazywały ich liczebność w sposób następujący: w latach 2015 wynosiły odpowiednio 17561, 2019: 11472, 2020: 11203, 2021: 11029 oraz ostatecznie na 31 grudnia 2022 r.: 11015^[7]. Pomimo jednak rozbieżności w prezentowanych statystykach wynikających, jak się zdaje, z deklarowania przez spółdzielnie prowadzenia działalności lub powielania *in gremio* rekordów z rejestru, co zauważa m.in. Ryszard Kata^[8], podzielić należy także jego spostrzeżenie, że pomimo pewnych wachnięć, tendencja w liczbie funkcjonujących spółdzielni ma charakter spadkowy. W tym miejscu należy zatem postawić pytanie, jaka w istocie przyszłość może czekać tego rodzaju formę aktywności gospodarczej? Czy podaży ona śladem ostatnich zanikających już przedsiębiorstw państwowych, czy też jest szansa na „nowe otwarcie” spółdzielczości w kraju nad Wisłą. W dalszej kolejności, czy takie formy są pożądane i wspierane przez Unię Europejską i jaka ma być ich rola na coraz bardziej jednolitym wspólnym rynku? Odpowiedzi właśnie na te pytania będę poszukiwał w oparciu relatywnie nową branżę, jaka wyłania się wśród spółdzielni, a którą jest właśnie branża spółdzielni energetycznych. Oczywiście, mając na uwadze postawione tu cele, punktem odniesienia będą także rozwiązania obowiązujące w Niemczech, które w tym przedmiotowym obszarze posiadają dalece większe doświadczenia zarówno legislacyjne, jak i praktyczne. W tym względzie nie sposób także pominąć najważniejszej przyczyny stojącej za potrzebą zaistnienia tego typu podmiotów, a mianowicie transformacji energetycznej, w Niemczech określaną mianem *Energiewende*. Dzisiaj temat transformacji energetycznej staje się coraz bardziej palący także w Polsce. W tym kontekście można wspomnieć, że stworzenie kilkuset wspólnot „generujących własny, tańszy

⁵ Krajowa Rada Spółdzielcza, *Raport o spółdzielczości polskiej* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, 2010), 16.

⁶ Marta Kawa, Wiesława Kuźnar, „Rola spółdzielczości w rozwoju społeczno-gospodarczym w Polsce” *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, nr 3 (2019): 119-130.

⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Mały Rocznik Statystyczny Polski* (Warszawa, 2023), 419.

⁸ Ryszard Kata, „Spółdzielczość w Polsce. Na tle innych krajów Unii Europejskiej – stan i współczesne wyzwania” *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, nr 9 (2016): 70.

prąd” obiecała w jednym z tzw. 100 konkretów na pierwsze 100 dni rządów Koalicja Obywatelska. Warto o tym bardzo ambitnym celu przypomnieć^[9]. Przy okazji warto pewnie dokonać odpowiednich terminologicznych pomiedzy spółdzielnią energetyczną a wspólnotą energetyczną i od tych ogólnych elementów rozpoczniemy nasze rozważania. A więc *Ab ovo usque ad mala*.

2 | Elementy definicyjne prawa polskiego

Rozpoczynając rozważania nad pojęciem spółdzielni nie sposób nie odnieść się do kluczowej definicji legalnej jaką zawiera w sobie art. 1 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze^[10], zgodnie z którą „Spółdzielnia jest dobrowolnym zrzeszeniem nieograniczonej liczby osób, o zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, które w interesie swoich członków prowadzi wspólną działalność gospodarczą”^[11]. W obszarze związanym z energetyką mamy jednak od czynienia z *lex specialis*, jakie kreuje nam ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. – o odnawialnych źródłach energii^[12] w art. 2 pkt 33a określając wprost, iż jako „spółdzielnię energetyczną” rozumie się spółdzielnię w rozumieniu ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze albo spółdzielnię rolników w rozumieniu art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 4 października

⁹ Łukasz Ostas, „Wspólnoty energetyczne i tańszy prąd – jak opozycja zrealizuje złożone obietnice” *Rzeczypospolita* 18 października 2023. <https://www.rp.pl/opinie-prawne/art39283271-ostas-wspolnoty-energetyczne-i-tanszy-prad-jak-opozycja-zrealizuje-zlozone-obietnice>. Konkret nr 85 KO: „stworzenie 700 lokalnych wspólnot energetycznych generujących własny, tańszy prąd”. Poza zacytowanym krótkim zdaniem program Koalicji Obywatelskiej nie zawierał szczegółów, jak ten cel ma zostać osiągnięty.

¹⁰ T. j. Dz. U. z 2014 r., poz. 593.

¹¹ Szerzej na temat zasad i aspektów definicyjnych: Remigusz Bierzanek, *Prawo spółdzielcze w zarysie* (Warszawa: s.n., 1968), 15 i n., Henryk Cioch, „Zasady rozdelskie i ich realizacja w praktyce” *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie*, t. II (2009): 26-35. Henryk Cioch, *Prawo spółdzielcze w świetle prezydenckiego projektu ustawy* (Kraków: „Zakamycze”, 2005); Lesław Myczkowski, „Spółdzielnie mieszkaniowe” *Monitor Prawniczy*, nr 16 (1999): 278 i n.

¹² T. j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1436.

2018 r. o spółdzielniach rolników^[13] „których przedmiotem działalności jest wytwarzanie energii elektrycznej lub biogazu, lub biogazu rolniczego, lub biometanu, lub ciepła w instalacjach odnawialnego źródła energii, obrót nimi lub ich magazynowanie, dokonywane w ramach działalności prowadzonej wyłącznie na rzecz tych spółdzielni oraz ich członków”. Tym samym dla pełniej rekonstrukcji legalnej definicji spółdzielni energetycznej przywołać należy także wymienione brzmienie art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 4 października 2018 r. – o spółdzielniach rolników, wedle którego „spółdzielnia rolników” jest dobrowolnym zrzeszeniem osób fizycznych lub prawnych:

1. prowadzących gospodarstwo rolne w rozumieniu przepisów o podatku rolnym lub prowadzących działalność rolniczą w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej, będących producentami produktów rolnych lub grup tych produktów lub prowadzących chów lub hodowlę ryb, zwanych dalej „rolnikami”,
2. niebędących rolnikami, prowadzących działalność w zakresie przechowywania, magazynowania, sortowania, pakowania lub przetwarzania produktów rolnych lub grup tych produktów, lub ryb, wytworzonych przez rolników, o których mowa w pkt 1, lub działalność usługową wspomagającą rolnictwo, obejmującą świadczenie na rzecz rolników, o których mowa w pkt 1, usług z wykorzystaniem maszyn, narzędzi lub urządzeń służących do wytwarzania przez tych rolników produktów rolnych lub grup tych produktów, lub ryb, zwanych dalej „podmiotami niebędącymi rolnikami” – o zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, które w interesie swoich członków prowadzi wspólną działalność gospodarczą.

Powyższe ułożenie terminologiczne od samego początku narzuca konieczność posługiwania się różnymi, trzema źródłami prawa w zakresie identyfikacji spółdzielni jako spółdzielni energetycznej. Nie sprzyja temu także brak stabilności reguł prawa, bowiem wyżej wymieniona definicja obowiązuje dopiero 1 października 2023 r., kiedy to art. 2 pkt 33a wszedł w życie, zmieniony przez art. 1 pkt 3 lit. o ustawy z dnia 17 sierpnia 2023 r. – o zmianie ustawy o odnawialnych źródłach energii oraz niektórych innych ustaw^[14].

W tym kontekście zauważyć należy tylko, że spółdzielnie energetyczne jako instytucja do polskiego prawa zostały już wprowadzone kilka lat

¹³ T. j. Dz. U. z 2014 r., poz. 372.

¹⁴ Dz. U. z 2023 r., poz. 1762.

temu, jednak na dzień 1 czerwca 2023 r. w Polsce działało 8 spółdzielni energetycznych^[15]. W bieżącym natomiast roku na 1 czerwca 2024 r. – 35, ostatnia, jako zarejestrowana i ujawniona w rejestrze została SPE/37/2024 29.05.2024 AMAZIS Spółdzielnia Energetyczna „ul. Wierzbowa 8, Trzek 62-025 Kostrzyn woj. Wielkopolskie” 0001096322 777-342-37-00 gmina Kostrzyn powiat poznański woj. Wielkopolskie^[16]. W tym miejscu należy uzupełnić, że jednym z ustawowo określonych obowiązków rządowej agencji – Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa jest prowadzenie działań w zakresie odnawialnych źródeł energii, w szczególności w rolnictwie. Dyrektor Generalny KOWR sprawuje m.in. nadzór nad rynkiem biogazu rolniczego, biokomponentów, biopłynów, a także funkcjonowaniem spółdzielni energetycznych oraz wytwarzaniem przez rolników biopaliw ciekłych na użytek własny^[17]. Ponadto, zgodnie z art. 38f ust. 3 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. – o odnawialnych źródłach energii organem prowadzącym wykaz spółdzielni energetycznych jest właśnie Dyrektor Generalny Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa. W przedmiotowym rejestrze pierwszą wpisaną Spółdzielnią Energetyczną była „Eisall”, która 7 grudnia 2020 r. uzyskała wpis w Krajowym Rejestrze Sądowym w Rejestrze Przedsiębiorców, a dopiero 11 maja 2021 r. zarejestrowana w rejestrze Dyrektora Generalnego KOWR^[18].

W Internecie można jednak znaleźć informację, że pierwsza *de facto* spółdzielnia energetyczna powstała z inicjatywy firmy Bio Power Sp. z o.o. o nazwie Spółdzielnia Nasza Energia. Według komunikatu z 26 czerwca 2014 w obrębie gmin partnerskich leżących na terenie powiatu zamojskiego (Sitno, Komarów-Osada, Skierbieszów, Łabunie) miał powstać kompleks elektrowni biogazowych według koncepcji firmy Bio Power Sp. z o.o.^[19].

¹⁵ <https://www.agropolska.pl/aktualnosc/polska/spoldzielnie-energetyczne-wazny-element-energetyki,15106.html#:~:text=Sp%C3%B3%C5%82dzielnie%20energetyczne%20o%20polskiego%20oprawa,Polsce%20dzia%C5%82a%208%20sp%C3%B3%C5%82dzielni%20energetycznych.>

¹⁶ Rejestr dostępny na stronie: <https://www.gov.pl/web/kowr/wykaz-spoldzielni-energetycznych>. [dostęp: 30.06.2024].

¹⁷ <https://www.agropolska.pl/aktualnosc/polska/spoldzielnie-energetyczne-wazny-element-energetyki,15106.html#:~:text=Sp%C3%B3%C5%82dzielnie%20energetyczne%20o%20polskiego%20oprawa,Polsce%20dzia%C5%82a%208%20sp%C3%B3%C5%82dzielni%20energetycznych.> [dostęp: 30.06.2024].

¹⁸ CIRE.pl, *Pierwsza w Polsce Spółdzielnia Energetyczna w wykazie KOWR*. <https://www.cire.pl/artykuly/serwis-informacyjny-cire-24/186393-pierwsza-w-polsce-spoldzielnia-energetyczna-w-wykazie-kowr>. [dostęp: 30.06.2024].

¹⁹ <https://biopower.home.pl/pierwsza-spoldzielnia-energetyczna-w-polsce/>. [dostęp: 30.06.2024].

W ujęciu doktrynalnym Dominik Bierecki, klasyfikując normatywne szczególne typy spółdzielni, wyróżnia także spółdzielnie energetyczne jako podtyp spółdzielni w rozumieniu PrSpółdz jako spółdzielnie szczególnego typu lub podtyp spółdzielni rolników^[20]. Przedmiotem działalności spółdzielni tego typu ma być wytwarzanie energii elektrycznej lub biogazu, lub ciepła w instalacjach odnawialnego źródła energii i równoważenie zapotrzebowania energii elektrycznej i biogazu, lub ciepła wyłącznie na potrzeby własne spółdzielni energetycznej i jej członków przyłączonych do zdefiniowanej obszarowo sieci dystrybucyjnej elektroenergetycznej n napięciu znamionowym niższym niż 110 kV lub sieci dystrybucyjnej, gazowej lub ciepłowniczej (art. 2 pkt. 33a OdnŹródłaEnU)^[21]. Ponadto, podzielić należy także spostrzeżenie, że generalny podział normatywnych typów spółdzielni, w oparciu o przyjęte kryterium ich ustawowego celu i przedmiotu działalności, nie uwzględnia „spółdzielni które nie są z tego względu regulowane jako odrębne typy ustawowe, ale podlegają regulacji szczególnej dotyczącej prowadzonej działalności”. Autor wyróżnia tutaj właśnie spółdzielcze obywatelskie społeczności energetyczne, które mogą w jego ocenie stanowić spółdzielnie w rozumieniu art. 1 § 1 PrSpółdz (nie będąc spółdzielniami szczególnego typu), spółdzielnie mieszkaniowe i spółdzielnie rolników (art. 112i ust. 1 PrEnergy)^[22]. Dla porządku rzeczy należy także zauważyć, że przekształcenia spółdzielni w rozumieniu przepisów PrSpółdz nie będzie stanowiła zmiana statutu skutkująca dodaniem przedmiotu działalności spółdzielni energetycznej, bowiem zarówno spółdzielnia w rozumieniu ogólnych przepisów prawa spółdzielczego, jak i spółdzielnia rolników mogą być jednocześnie spółdzielnią energetyczną, realizując w swojej aktywności gospodarczej przedmiot działalności gospodarczej właściwy dla obydwu tych spółdzielni (art. 2 pkt 33a w zw. z art. 38o OdnŹródłaEnU)^[23]. W ocenie piszącego te słowa uznać należy, że taka aktywność byłaby przez ustawodawcę bardzo pożądana, mając chociażby z jednej strony uprzednie doświadczenie w prowadzeniu działalności gospodarczej i rozumieniu spółdzielczości jako takiej, z drugiej zaś,

²⁰ Dominik Bierecki w: Dominik Bierecki, Piotr Pałka, *Prawo spółdzielcze. Komentarz* (Warszawa: C.H. Beck, 2024), 7.

²¹ Ibidem. Por. Dominik Bierecki, „Ustalenie liczby udziałów w spółdzielni rolników (spółdzielni energetycznej)” *Pieniądze i Więź*, nr 3 (2020): 70, 71; Dominik Bierecki, „Energy Cooperatives in the System of Polish Cooperative Law” *Review of the Institute of the Grand Duchy of Lithuania*, t. I (2021): 7-9.

²² Bierecki w: Bierecki, Pałka, *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, 8-9.

²³ Ibidem, 63.

wykorzystując posiadany potencjał ekonomiczny w celu realizacji założeń transformacji energetycznej.

Wracając jednak do elementów legislacyjnych, zauważyć należy, że w istocie modelowe wprowadzenie spółdzielni energetycznych do krajowego obrotu prawnego nastąpiło w wyniku inspiracji wynikającej z wdrożenia przepisów prawa europejskiego. Jeszcze w maju 2019 roku UE w pakiecie „Czysta energia dla wszystkich Europejczyków” zaprezentowała legislacyjnie dwie koncepcje: „obywatelskich wspólnot energetycznych” oraz „wspólnot energetycznych opartych na energii odnawialnej”. Zgodnie z założeniami tego pakietu zarówno obywatele, jaki i wspólnoty energetyczne w całej Unii mogą w łatwiejszy sposób inwestować w odnawialne źródła energii. W ramach Pakietu w szczególności należy przywołać dwie dyrektywy, wraz z prezentowanymi definicjami (Tabela 1)

Tabela 1. Porównanie definicji dyrektyw Pakietu „Czysta energia dla Europejczyków”

<p>Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/944 z dnia 5 czerwca 2019 r. – w sprawie wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej oraz zmieniająca dyrektywę 2012/27/UE (Tekst mający znaczenie dla EOG) Art. 2 (11)</p>	<p>Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/2001 z dnia 11 grudnia 2018 r. – w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych (Tekst mający znaczenie dla EOG)^[24] Art. 2 (16)</p>
<p>„obywatelska społeczność energetyczna” oznacza osobę prawną, która:</p> <p>a) opiera się na dobrowolnym i otwartym uczestnictwie i która jest skutecznie kontrolowana przez członków lub udziałowców będących osobami fizycznymi, organami samorządowymi, w tym gminami, lub małymi przedsiębiorstwami;</p>	<p>„społeczność energetyczna działająca w zakresie energii odnawialnej” oznacza podmiot prawny:</p> <p>a) który, zgodnie z mającym zastosowanie prawem krajowym, opiera się na otwartym i dobrowolnym uczestnictwie, jest niezależny i jest skutecznie kontrolowany przez udziałowców lub członków zlokalizowanych w niewielkiej odległości od projektów dotyczących energii odnawialnej będących własnością tego podmiotu prawnego i przez niego rozwijanych;</p>
<p>b) ma za główny cel zapewnienie nie tyle zysków finansowych, co raczej środowiskowych, gospodarczych lub społecznych korzyści dla swoich członków lub udziałowców lub obszarów lokalnych, na których prowadzi ona działalność; oraz</p>	<p>b) którego udziałowcy lub członkowie są osobami fizycznymi, MŚP lub organami lokalnymi, w tym gminnymi;</p>

²⁴ Dz. Urz. UE L238/82 z 21.012.2018.

c) może zajmować się wytwarzaniem, w tym ze źródeł odnawialnych, dystrybucją, dostawami, zużywaniem, agregacją lub magazynowaniem energii, świadczeniem usług w zakresie efektywności energetycznej lub ładowania pojazdów elektrycznych lub świadczeniem innych usług energetycznych swoim członkom lub udziałowcom;	c) którego podstawowym celem – zamiast przyniesienia zysków finansowych – jest raczej przyniesienie korzyści środowiskowych, ekonomicznych lub społecznych jego udziałowcom, członkom lub lokalnym obszarom, na których on działa;
---	--

Warto podkreślić, że w przypadku drugiej z wymienionych dyrektyw, tj. Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/944 z dnia 5 czerwca 2019 r. – w sprawie wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej oraz zmieniająca dyrektywę 2012/27/UE ustawodawca unijny w motywie (44) w kontekście obywatelskich społeczności energetycznych wprost zaznaczył, że członkostwo w nich

[...] powinno być otwarte dla podmiotów wszelkich kategorii. Jednak uprawnienia decyzyjne w obywatelskiej społeczności energetycznej powinny należeć wyłącznie do tych członków lub udziałowców, którzy nie prowadzą działalności komercyjnej na dużą skalę i dla których sektor energetyczny nie jest obszarem podstawowej działalności gospodarczej. Obywatelskie społeczności energetyczne uznaje się za kategorię współpracy obywateli lub podmiotów lokalnych, która powinna być uznawana i chroniona na mocy prawa Unii. Przepisy dotyczące obywatelskich społeczności energetycznych nie wykluczają istnienia innych inicjatyw obywatelskich, takich jak tworzone na podstawie umów prawa prywatnego. Państwa członkowskie powinny zatem mieć możliwość zdecydowania, jakie formy mogą przyjąć obywatelskie społeczności energetyczne, na przykład stowarzyszenia, spółdzielni, spółki osobowej, organizacji nienastawionej na zysk lub małego lub średniego przedsiębiorstwa, pod warunkiem że podmiot ten, działając we własnym imieniu, może wykonywać prawa i podlegać obowiązkom.

Tym samym, przywołany motyw daje nam odpowiedź, w jakim kierunku poszedł polski ustawodawca, a mianowicie spółdzielni energetycznych. To właśnie ogólny model funkcjonowania spółdzielni istotowo wpasowuje się w zaplanowany przez ustawodawcę unijnego cel.

3 | Transformacja energetyczna – w poszukiwaniu wzorca

Na pierwszy rzut oka, można stwierdzić, że przywołane zmiany legislacyjne wynikały wprost z refleksji i obserwacji w Europie zjawiska „transformacji energetycznej”, polegającej na stopniowym wycofywaniu z paliw kopalnych w produkcji energii elektrycznej przy jednocześnie dynamicznym, wieloaspektowym rozwoju energetyki odnawialnej. Zauważyć też możemy, że na tą problematykę zaczęto na poziomie unijnym zwracać uwagę stosunkowo niedawno. Ponieważ jednak ze swojej natury Unia Europejska bywa prawodawcą inspirującym się uprzednimi, skutecznie wdrożonymi rozwiązaniami prawnymi – jak to było chociażby w przypadku regulacji dot. sygnalistów recypowanej *de facto* z USA^[25] – właściwym wydaje się określić „wzorzec pierwotny”. Jak się wydaje, obserwując właśnie oryginalne rozwiązania niemieckie, Komisja Europejska dostrzegła szczególnie potencjał energetyki obywatelskiej dla rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz rozwoju regionów w Europie, zauważając także, że dzięki uruchomieniu dodatkowych publicznych i prywatnych inwestycji w wysokości do 177 mld euro rocznie począwszy od 2021 r. pakiet legislacyjny Czysta Energia może w ciągu następnego dziesięciolecia spowodować blisko jednoprocenowy wzrost PKB całej wspólnoty oraz doprowadzić do powstania 900 000 nowych miejsc pracy^[26]. Co więcej, można wręcz uznać, że sama transformacja energetyczna i jej „europeizacja” w znacznej mierze inspirowana była przez Niemcy, wyrażające wręcz pogląd, że „jeśli transformacja energetyczna w Niemczech ma się udać, to musi być wspierana przez polityczne inicjatywy na poziomie unijnym”^[27]. Trudno się zresztą temu dziwić, gdyż, liderem praktycznych wdrożeń były właśnie Niemcy. Jak się zauważa, „na przykład w 1998 r. tylko 5% energii elektrycznej w Niemczech pochodziło z odnawialnych źródeł energii, takich jak woda,

²⁵ Elina Karpacheva, Branislav Hock, „Foreign whistleblowing: the impact of US extraterritorial enforcement on anti-corruption laws in Europe” *Journal of Financial Crime*, nr 1 (2024): 1-13.

²⁶ Komunikat Komisji UE, *Czysta energia dla wszystkich Europejczyków*, COM(2016) 860 final Bruksela, dnia 30.11.2016.

²⁷ Severin Fischer, Olivier Geden, „Die deutsche Energiewende europäisch denken” *SWP-Aktuell*, 47 (2011): 1-4. https://www.swp-berlin.org/publications/products/aktuell/2011A47_fis_gdn_ks.pdf. [dostęp: 30.06.2024].

wiatr, słońce i biomasa, w 2020 r. było to około 45%^[28]. Wybór Niemiec, jako punktu referencyjnego dla rozwiązań polskich, uzasadniają także warunki słoneczne w Polsce, które zasadniczo nie różnią się zbytnio od warunków w Niemczech, gdzie łączna moc elektrowni fotowoltaicznych przekroczyła 58 400 MW w marcu 2022^[29]. Tymczasem, na koniec listopada 2022 r. moc zainstalowanej fotowoltaiki w naszym kraju wyniosła tylko 11 924 MW, a w piśmiennictwie zauważa się, że w porównaniu do Niemiec, „także i wiatr wieje u nas wystarczająco mocno, i to nie tylko na wybrzeżu”^[30].

Czym jest jednak w istocie było i jest *Energiewende* oraz co przesądziło o względnym sukcesie tego procesu? W literaturze przedmiotu wskazuje się, że korzenie niemieckiej transformacji nie wiążą się bezpośrednio z przemianami legislacyjnymi z 2011 r., lecz sięgają dużo głębiej. Już bowiem w latach siedemdziesiątych XX w. pojawiły się ruchy antynuklearne, które wobec pojawiających się kolejnych kryzysów naftowych czy katastrofy w Czarnobylu z czasem zyskiwały coraz większą aprobatę społeczną^[31]. Literale tłumaczenie z języka niemieckiego oznacza (*die Energie*) energetyczny *die Wende* „przełom, decydująca zmiana”^[32]. W tym sensie użycie tego pojęcia znalazło zastosowanie w badaniu przeprowadzonym w 1980 roku, a następnie w wydanej publikacji^[33] przez niemiecki Instytut Ekologii Stosowanej (Freiburger Öko-Institut), która dowodziła m.in. tego, że wzrost gospodarczy jest możliwy do osiągnięcia przy niższym zużyciu energii^[34]. Aby jednak ten proces mógł zakończyć się w sposób pozytywny, z jednej strony niezbędnym jest uświadomienie społeczne połączone z mechanizmami samoograniczającymi konsumpcję energii z drugiej rozsądna alternatywa na tradycyjnych nośników energii typu węgiel i gaz oraz energii atomowej, którą właśnie są odnawialne źródła energii.

²⁸ Piotr Banaszuk, Lech Gryko, Ireneusz Perkowski, *Jak założyć i prowadzić spółdzielnię energetyczną* (Warszawa: s.n., 2023), 5.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

³¹ *The German Energiewende. A Transition Towards an Efficient, Sufficient Green Energy Economy*, red. Jonas Sonnenschein, Peter Hennicke (Lund: Lund University, 2015), 12.

³² Stanisław Dzida, Teresa Stanek, *Słownik niemiecko-polski* (Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2000), 649.

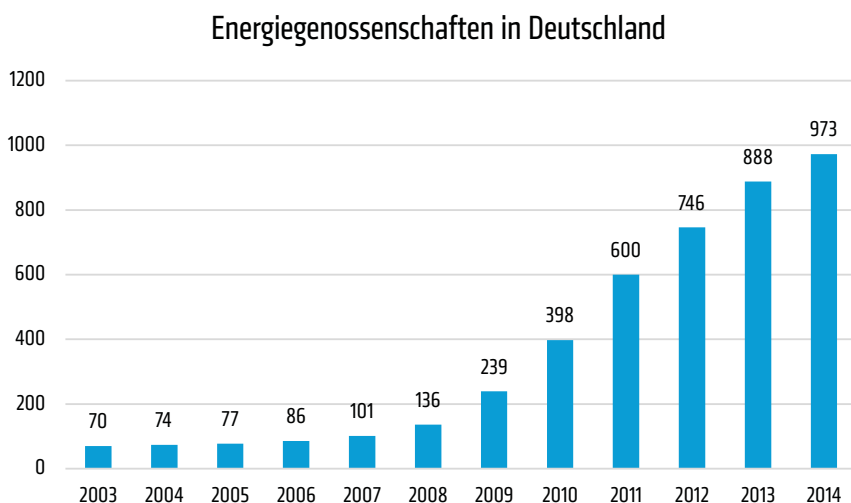
³³ Florentin Krause, Hartmut Bossel, Karl-Friedrich Müller-Reißmann, *Energie Wende. Wachstum und Wohlstand ohne Erdöl und Uran* (Frankfurt am Main: S. Fischer-Verlag, 1980).

³⁴ Craig Morris, Martin Pehnt, *Energy Transition The German Energiewende* (Berlin: Heinrich Böll Stiftung, 2012), 52.

4 | Rozwój spółdzielczości energetycznej w Niemczech

W ramach realizacji wizji transformacji energetycznej naszego sąsiada zza Odry w latach 2008-2014 powstało w Niemczech 718 spółdzielni energetycznych^[35]. Przypomnijmy, że w owym czasie (w 2014) w Polsce pojawiło się to rozwiązanie po raz pierwszy. Inne dane prezentują się w sposób następujący:

Diagram 1. Spółdzielnie energetyczne wg. danych Instytutu Klaus Novy Institut w latach 2003-2014^[36]

³⁵ Tym samym ich liczba zwiększyła się więc pięciokrotnie względem roku 2008 r. Jak się wskazuje, zainwestowały one w OZE wspólnie ok. 1,35 mld euro, co przełożyło się na 708 000 kWp zainstalowanej mocy. Ilość produkowanej w tych instalacjach energii wynosiła wówczas 830 000 MWh w ciągu roku, co pozwalało na zaopatrzenie w energię elektryczną 230 000 przeciętnych niemieckich gospodarstw domowych. Tym samym spółdzielnie energetyczne wyprodukowały więcej energii elektrycznej niż potrzebują ich członkowie. Za: Karolina Jankowska, „Spółdzielnie energetyczne – przykład niemieckiej energetyki obywatelskiej” *Czysta Energia*, nr 9 (2014): 28-30.

³⁶ <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/224722/umfrage/anzahl-der-energiegenossenschaften-in-deutschland/> [dostęp: 30.06.2024].

Obecnie, jego podają coroczne badania DGRV (Niemieckie Stowarzyszenie Spółdzielni, Deutscher Genossenschafts- und Raiffeisenverband e.V.) istnieje 877 spółdzielni energetycznych, z czego 26 procent nadal nie planuje żadnych nowych projektów w 2023 roku, chociaż jest to o pięć procent mniej niż w 2022 roku. Jak wskazuje DGRF, do końca 2022 roku powstało łącznie 36 nowych spółdzielni energetycznych^[37].

Nieodzownym wydaje się na tym miejscu kilka uwag odnoszących się do rozwiązań legislacyjnych towarzyszących wdrożeniu i funkcjonowaniu spółdzielczości energetycznej. Jako że w krajach niemieckojęzycznych spółdzielczość rozwijała się bardzo dynamicznie, m.in. dzięki takim osobom jak Friedrich Wilhelm Raiffeisen (1818–1888)^[38] i Hermann Schulze-Delitzsch (1808–1883), jeszcze w XIX w. powstały podwaliny legislacyjne określające zasady funkcjonowania spółdzielczości^[39].

Mimo to, a może właśnie dlatego, dotychczas w Niemczech spółdzielnia energetyczna (niem. *Bürgerenergiegenossenschaften*) nie była autonomicznie zdefiniowanym podmiotem prawnym i nie posiadała zasadniczo własnych regulacji prawnych, działając według norm obowiązujących ogólnie dla spółdzielni. Wedle natomiast ogólnych niemieckich przepisów kodeksu cywilnego (BGB) spółdzielnia nie kwalifikuje się jako spółka osobowa w rozumieniu § 705 BGB^[40] ani jako spółka handlowa *sensu stricte* w znaczeniu przyjętym w niemieckim kodeksie handlowym^[41], lecz ma ona kształt zbliżony do stowarzyszenia wspierającego rozwój (tzw. *Förderverein*) regulowanym przez ustawę o spółdzielniach^[42] (*Genossenschaftsgesetz* – GenG;

³⁷ DGRV, *Energiegenossenschaften 2023*. <https://www.dgrv.de/news/energiegenossenschaften-2023/>. [dostęp: 30.06.2024].

³⁸ DRV, *Friedrich Wilhelm Raiffeisen 1818-1888*. http://www.raiffeisen.de/drv/friedrichraiffeisen/FW_Raiffeisen.pdf. [dostęp: 30.06.2024].

³⁹ Szerzej na ten temat: Eva-Maria Thierjung, „(Obywatelskie) spółdzielnie energetyczne w Niemczech” *Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny*, nr 2 (2021): 42 i n.

⁴⁰ Kodeks Cywilny – *Bürgerliches Gesetzbuch* (BGB) w wersji opublikowanej dnia 02.01.2002 (BGBl. I s. 42, 2909; 2003 I s. 738), ostatni raz zmieniona przez art. 9 ustawy z 16 lipca 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 240).

⁴¹ *Handelsgesetzbuch* w poprawionej wersji opublikowanej w Bundesgesetzblatt część III, numer pozycji 4100-1, ostatni raz zmieniona przez art. 2 ustawy z 11 kwietnia 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 120).

⁴² *Genossenschaftsgesetz* – Prawo spółdzielcze z 1889 r. w brzmieniu opublikowanym w dniu 16 października 2006 r. (BGBl. I s. 2230), ostatnio zmienione art. 4 ustawy z dnia 11 kwietnia 2024 r. (BGBl. 2024 I nr 120).

właściwie: *Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften*).^[43] Już § 1 GenG określa spółdzielnię jako zrzeszenie o nieokreślonej liczbie członków, którego celem jest wspieranie przychodów i interesów gospodarczych członków albo ich socjalnych i kulturalnych potrzeb poprzez prowadzenie wspólnej działalności gospodarczej (przedsiębiorstwa)^[44]. Po rejestracji spółdzielnia ma status „zarejestrowanej spółdzielni” (*eingetragenen Genossenschaft*). Zgodnie z § 4 GenG minimalna liczba członków spółdzielni nie może być mniejsza niż trzech. Po rejestracji spółdzielni członkostwo nabywa się zazwyczaj już z reguły poprzez pisemne, bezwarunkowe oświadczenie o przystąpieniu, przy czym przed podjęciem decyzji potencjalny przyszły członek spółdzielni powinien mieć możliwość zapoznania się ze statutem^[45].

Co do zasady, o ile sam statut nie wprowadza tutaj dodatkowych ograniczeń, wszystkie podmioty prawne, czyli zarówno osoby fizyczne, prawne, stowarzyszenia niebędące osobami prawnymi, jak i wspólnoty mieszkaniowe i wspólnoty spadkobierców, a nawet – co ważne – także jednostki samorządu terytorialnego gminy i powiaty^[46]. Przy tych ostatnich, wskazuje się, istnieją pewne dodatkowe wynikające z ustaw innych niż niemieckie prawo spółdzielcze, które wymagają chociażby tego, aby odpowiedzialność danego samorządu była ograniczona kwotowo, przez co w rezultacie jednostki samorządu terytorialnego mogą być członkami tylko takich spółdzielni, w których obowiązek do dodatkowej wpłaty wynikającej z konieczności pokrycia straty w przypadku niewypłacalności spółdzielni (§ 105 GenG) został poprzez statut zniesiony bądź ograniczony do pewnej kwoty^[47], na kształt znanej z prawodawstwa polskiego sumy komandytowej.

W kontekście ustrojowym spółdzielnia niemiecka posiada zarząd (*Vorstand*), który, jeżeli liczba członków przekracza dwudziestu, składa się z co najmniej z dwóch osób i jest wybierany i powoływany odpowiednio przez walne zgromadzenie lub radę nadzorczą (§§ 24 ust. 2, 3 i 36 ust. 1, 3

⁴³ Tak: Thierjung, „(Obywatelskie) spółdzielnie energetyczne w Niemczech”, 42 i n.

⁴⁴ Por. tłum. Aneta Suchoń, „Spółdzielczość rolnicza w Niemczech” *Przegląd Prawa Rolniczego*, nr 1 (2012): 251.

⁴⁵ *Ibidem*, 253.

⁴⁶ Thierjung, „(Obywatelskie) spółdzielnie energetyczne w Niemczech”, 42.

⁴⁷ Andrea Althanns, „Genossenschaftliche Modelle bei der Realisierung von Anlagen der erneuerbaren Energien” *Zeitschrift für deutsches und internationales Bau- und Vergaberecht* (2012): 37. Tak też: Thierjung, „(Obywatelskie) spółdzielnie energetyczne w Niemczech”, 44.

GenG)^[48]. Jeżeli spółdzielnia liczy więcej niż dwudziestu członków, musi posiadać radę nadzorczą (*Aufsichtsrat*) składającą się z co najmniej trzech członków, którzy są wybierani przez walne zgromadzenie (*Generalversammlung*)^[49]. Do jego najważniejszych kompetencji należy kolei zaliczyć: decyzje dotyczące przeznaczenia zysku, dokonywanie zmian w statucie (§ 16 ust. 1 GenG), udzielenie absolutorium zarządowi i radzie nadzorczej (§ 48 ust. 3 GenG), a także wybór tych organów (§ 36 ust. 1 GenG)^[50]. Jak słusznie zauważa Eva-Maria Thierjung, „Działanie tych organów opiera się w dużej mierze na tzw. zasadach spółdzielczych, które mają swoje zakorzenienie w idei spółdzielczości, ta z kolei jest jednym z głównych powodów, dla których spółdzielnie energetyczne w Niemczech są tak ściśle łączone z transformacją energetyczną i energią lokalną. Zarówno Raiffeisen, jak i Schulze-Delitzsch widzieli w spółdzielczości nie tylko formę zrzeszenia w celu zaspokojenia pilnych potrzeb finansowych i ekonomicznych, lecz także sposób na wspólne podjęcie się społeczno-politycznych zadań edukacyjnych i rozwojowych bez potrzeby pomocy od zewnątrz”^[51]. Wyżej przytoczona wypowiedź, obrazuje nam założycielską filozofię towarzyszącą niemieckiej transformacji, a także odpowiada nam generalnie na pytanie, dlaczego *Energiewende* w Niemczech przebiła się do świadomości społecznej i ma na koncie swoje sukcesy. Z czasem jednak zaczęto funkcjonowanie sektorowych spółdzielni formalizować, przez co już w czasie nowelizacji ustawy z dnia 29 marca 2000 r. *Erneuerbare-Energien-Gesetz* (EEG)^[52] w 2012 r. rozwój spółdzielni energetycznych w Niemczech spowolnił, o czym poniżej.

Formalnie strategiczne pierwsze tak mocno nakierunkowane prawodawstwo wspierające *Energiewende* zostało przyjęte pod koniec 2010 r. i obejmowało redukcję emisji gazów cieplarnianych (GHG) o 80–95% do 2050 r. (w porównaniu z 1990 r.) oraz cel w zakresie energii odnawialnej wynoszący 60% do 2050 r. w ramach przyjętej koncepcji energetycznej niemieckiego rządu w zakresie klimatu i odnawialnych źródeł energii

⁴⁸ Thierjung, „(Obywatelskie) spółdzielnie energetyczne w Niemczech, 44.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Także połączenia (§ 13 ust. 1 UmwG), konwersji (§ 193, ust. 1 UmwG) i rozwiązania (§ 78 ust. 1 GenG), za: Suchoń, „Spółdzielczość rolnicza w Niemczech”, 253 oraz Andreas Gätsch, „Verfassung der Genossenschaft”, [w:] *Beck'sches Handbuch der Genossenschaft*, red. Marcus Helios, Thomas Strieder (München: C.H. Beck, 2009), 211 i n.

⁵¹ Thierjung, „(Obywatelskie) spółdzielnie energetyczne w Niemczech”, 44.

⁵² (BGBl. I s. 305).

na lata 2020 i 2050^[53]. Aby osiągnąć te cele, nowy system, odchodzący od gospodarki opartej na węglu, w dużym stopniu, zgodnie z założeniami rządu federalnego, opierać się miał na energii odnawialnej (zwłaszcza na energii wiatrowej, fotowoltaicznej i wodnej), efektywności energetycznej i zarządzaniu zapotrzebowaniem na energię. Kluczowym jednak elementem było, i jak się nadal zdaje jest, przekonanie społeczeństwa do faktycznej partycypacji w kosztach transformacji. Tu właśnie mają swoją rolę do spełnienia m.in. spółdzielnie energetyczne.

Po wspomnianej wcześniej, początkowej, dynamicznej fazie wzrostu w Niemczech, wraz z pogorszeniem warunków inwestycyjnych dla OZE – na co przede wszystkim wpłynęły: redukcja taryf stałych i niepewność co do ich wielkości w przyszłości, a także skreślenie pod koniec 2013 r. tzw. *Grünstromprivileg* („przywilej zielonej energii elektrycznej”), dzięki któremu sprzedaż energii elektrycznej z OZE zwolniona była z naliczania opłaty na poczet ich wsparcia (tzw. EEG-Umlage) – rentowność projektów OZE, w tym działalności spółdzielni energetycznych, spadała wraz z wprowadzeniem obowiązku sprzedaży energii wytworzonej ze źródeł odnawialnych na giełdzie^[54]. Dalsze zmiany prawodawcze w zasadzie wyhamowały rozwój obywatelskich spółdzielni energetycznych, a pozwoliły na większy rozwój innych obywatelskich przedsiębiorstw energetycznych (*der Begriff Bürgerenergiegesellschaften*)^[55], które jako spółki prawa handlowego w mniejszym lub większym stopniu stały się zależne lub stają się zależne od rynkowych koncernów.

W rezultacie zmian legislacyjnych liczba nowych spółdzielni energetycznych zakładanych każdego roku osiągnęła najniższy poziom w 2014 r. (54 – w porównaniu do 129 w 2013 r.)^[56]. Jednocześnie deklarowano, że w EEG

⁵³ Federal Ministry for Economic Affairs and Energy (BMWi), „The Energy of the Future: Fourth „Energy Transition” Monitoring Report – Summary” (Berlin, 2015) por. <https://www.cleanenergywire.org/factsheets/very-brief-timeline-germanys-energiewende>. [dostęp: 30.06.2024].

⁵⁴ Od 1 sierpnia 2014 dla instalacji od 500 kW mocy i od 1 stycznia 2016 r. dla instalacji od 100 kW mocy wprowadzenie obowiązku opłacania części EEG-Umlage za energię elektryczną zużywaną na własne potrzeby oraz zastąpienie mechanizmu taryfy stałej aukcjonowaniem od najpóźniej 2017 r, za: Jankowska, „Spółdzielnie energetyczne – przykład niemieckiej energetyki obywatelskiej”, 30.

⁵⁵ Przez „obywatelskie przedsiębiorstwo energetyczne” rozumie się spółdzielnię lub inną spółkę, tj. podkreśla się formę prawną obywatelskiej wspólnoty energetycznej.

⁵⁶ DGRV, *Jahresumfrage unter Energie-genossenschaften zeigt: Einbruch bei Gründungszahlen* (16.07.2015, Berlin 2015). <https://web.archive.org/web/20150923183423/>

coraz większego znaczenia ma nabrać orientacja prorynkowa na energię odnawialną, dywersyfikacja obszarów działalności oraz współpraca na poziomie regionalnym z innymi przedsiębiorstwami energetycznymi lub ich organizacjami patronackimi^[57]. Konieczna okazała się zatem korekta, nazwana mianem EEG 2017^[58], która zapewniła pewien kompromis pomiędzy interesariuszami rynku odnawialnej energii, ponieważ nie przyznała lokalnym przedsiębiorstwom energetycznym stałej ceny za dostawę energii elektrycznej, lecz wprowadza mechanizm aukcyjny. Przypomnieć jednak należy, że obywatelskie przedsiębiorstwa energetyczne nie są obywatelskimi spółdzielniami energetycznymi (*Bürgerenergiegesellschaften*), ale często spółkami posiadającymi formę prawną GmbH & Co. KG, które są współnikami przedsiębiorstw energetyki wiatrowej^[59].

Na tym jednak nie zakończyły się zmiany legislacyjne. Ze względu na sygnalizowane problemy z definicją obywatelskich przedsiębiorstw energetycznych w EEG 2017, na które uwagę zwracały chociażby Federalne Stowarzyszenie na rzecz Energii Odnawialnej e.V., czy też Federalne Biuro Spółdzielni Energetycznych przy DGRV oraz Światowe Stowarzyszenie Energetyki Wiatrowej, w dniu 8 lipca 2022 r. niemiecki Bundestag podjął decyzję o zmianach^[60], m.in. w definicji legalnej zawartej EEG 2023^[61] w rozdziale 3 § 3 pkt. 15, zgodnie z którą, spółdzielnia lub inna spółka jest określana jako „obywatelskie przedsiębiorstwo energetyczne” (wspólnotę), wówczas gdy:

<http://www.bee-ev.de/home/presse/mitteilungen/detailansicht/dgrv-jahresumfrage-unter-energie-genossenschaften-zeigt-einbruch-bei-gruendungszahlen/>. [dostęp: 30.06.2024].

⁵⁷ Britta Klagge, Hanna Schmole, Irmi Seidl, Susanne Schön, „Zukunft der deutschen Energiegenossenschaften. Herausforderungen und Chancen aus einer Innovationsperspektive” *Raumforschung und Raumordnung*, nr 2 (2016): 243-258.

⁵⁸ Gesetz für den Ausbau erneuerbarer Energien (Erneuerbare-Energien-Gesetz - EEG 2017, Erneuerbare-Energien-Gesetz vom 21. Juli 2014 (BGBl. I S. 1066), das durch Artikel 2 des Gesetzes vom 22. Dezember 2016 (BGBl. I S. 3106) geändert worden ist.

⁵⁹ Als „Bürgerenergiegesellschaft” wird eine Genossenschaft oder sonstige Gesellschaft bezeichnet, also die Rechtsform der Bürgerenergiegenossenschaft hervorgehoben.

⁶⁰ Deutscher Bundestag, *Osterpaket zum Ausbau erneuerbarer Energien beschlossen*. <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2022/kw27-de-energie-902620>. [dostęp: 30.06.2024].

⁶¹ Gesetz für den Ausbau erneuerbarer Energien Erneuerbare-Energien-Gesetz - EEG 2023, BGBl. 2024 I Nr. 15.

- zamiast poprzedniej minimalnej liczby dziesięciu ma obecnie co najmniej 50 osób fizycznych jako członków lub akcjonariuszy z prawem głosu,
- w którym to podmiocie co najmniej 75 procent praw głosu należy do osób fizycznych zarejestrowanych w mieszkaniu znajdującym się na obszarze charakteryzowanym na podstawie kodu pocztowego (przednio – określany przez dzielnice lub niezależne miasta – przyp. autor) znajdującym się w całości lub w części w promieniu 50 kilometrów od planowanego obiektu zgodnie z federalną ustawą o rejestracji, przy czym odległość w przypadku systemów fotowoltaicznych mierzy się od zewnętrznej krawędzi odpowiedniego systemu, a w przypadku turbin wiatrowych od środka wieży odpowiedniego systemu,
- prawo głosu dla podmiotów innych niż osoby fizyczne przysługuje wyłącznie mikroprzedsiębiorstwom oraz małym i średnim przedsiębiorstwom zgodnie z zaleceniem Komisji 2003/361/WE z dnia 6 maja 2003 r. – w sprawie definicji mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw (Dz.U. L 124 z 20.05.2003, s. 36) lub władzom lokalnym i ich stowarzyszeniom,
- w której żaden wspólnik ani akcjonariusz spółki nie posiada więcej niż 10% głosów we wspólnocie,
- w której prawa głosu określone muszą co do zasady wiązać się także z odpowiednią faktyczną możliwością wpływania na spółkę i uczestniczenia w decyzjach zgromadzenia wspólników, a w przypadku połączenia kilku osób prawnych lub spółek osobowych we wspólnotę wystarczy, jeśli jednej z nich członkowie spełniają wymagania określone wyżej
- natomiast w przypadku, gdy podmiot (spółka/spółdzielnia) posiada 100% głosów, musi on także spełniać wyżej wymienione wymagania.

Uznać zatem należy, że w Niemczech dokonana się finalnie harmonizacja z prawem unijnym, co w ocenie piszącego może stanowić nowe otwarcie. Warto jednak zwrócić uwagę na kilka kwestii. Po pierwsze, w Niemczech istnieje bardzo duża grupa prężnie rozwijających się grup wsparcia i stowarzyszeń. Ich krytyczne uwagi na poważnie brane są podczas dialogu legislacyjnego, na co zwraca się szczególną uwagę. Po drugiej, w początkowej fazie rozwoju spółdzielni/wspólnot energetycznych – bo w obecnym ułożeniu tak to lepiej określać – ważną rolę ogrywał pomiot publiczny, czyli władze lokalne. Nie do przecenienia wydaje się tutaj ich rola w procesie

upowszechnienia i gwarantowania funkcjonowania danej wspólnoty/przedsiębiorstwa (spółdzielni, spółki). Zaufanie społeczne do władz lokalnych w kwestiach biznesowych wydaje się być dalece większe niż ma to miejsce w Polsce. Wręcz należy postawić tezę, że działalność w obszarze odnawialnych energii musi się opłacać samorządom. Mamy tutaj także jednak odpowiedź na granicę wyporności samorządów w zakresie wchodzenia przez nie w tego typu przedsięwzięcia. Ograniczenia fiskalne oraz *de facto* fizyczne w obrębie liczby samorządów stanowią obecnie granicę dla dalszego rozwoju tego typu podmiotów o charakterze społecznym. Choć zatem spółdzielcza forma prowadzenia działalności gospodarczej jest idealna do bezpośredniego udziału obywateli, ponieważ służy korzyściom gospodarczym jej członków, a nie jest nastawiona przede wszystkim na zysk^[62] i idealnie nadaje się do realizacji postulatu transformacji energetycznej, ma jednak swoje ograniczenia. Bez odpowiedzialnego lidera, często właśnie władz lokalnych w pośredniej lub bezpośredniej formie, często nie będzie mieć racji bytu. Co jednak zrobić, gdy osiągnie się granice wyporności fiskalno-organizacyjnej? Jak się wydaje, Niemcy znalazły na to odpowiedź, poprzez z jednej strony wdrażanie legislacji mającej pobudzić koniunkturę, chociażby poprzez zmiany lokalizacyjne (przekształcenia, podziały podmiotów już istniejących – poprzez zmianę dotyczącą np. kodu pocztowego), z drugiej, poprzez rozszerzenie wzorca niemieckiego na całą Unię. Transgraniczne spółdzielnie/wspólne energetyczne wydają się zatem całkiem realną, bliską przyszłością. Oczywiście doświadczenia Niemiec ustawiają je tutaj w pozycji lidera tego typu przedsięwzięć, co jest jednak nie bez znaczenia dla wewnętrznych polityk bezpieczeństwa energetycznego innych państw członkowskich UE.

Kolejny element, na który trzeba zwrócić uwagę, to typowe dla Niemiec łączenie „tradycji z nowoczesnością”. Taką instytucją będzie bez wątpienia spółdzielnia energetyczna. Choć wydaje się to bardziej zabiegiem o charakterze psychologicznym, niemiecki prawodawca bardzo usilnie stara się wykorzystywać tradycyjne instytucje już istniejące – jak spółka czy spółdzielnia – aby dokonywać innowacyjnych wdrożeń legislacyjnych. W skali polskiej takie głosy słuchać z ośrodka łódzkiego, m.in. podczas Forum Prawa Spółek. Bardzo dobrym też pomysłem były projekty akademickie dotyczące dyrektyw konsumenckich prowadzone przez Annę

⁶² Hella Engerer, *Energiegenossenschaften in der Energiewende*. https://www.diw.de/de/diw_01.c.470189.de/publikationen/roundup/2014_0030/energiegenossenschaften_in_der_energiewende.html. [dostęp: 30.06.2024].

Wiewiórowską oraz Fryderyka Zolla^[63]. Model uzupełniania już istniejącego prawodawstwa jest jednak dużo trudniejszy niż tworzenie kolejnych ustaw. Problem będzie jednak z drugiej strony nadmierna kazuistyczność i „nieelastyczność” wielokrotnie nowelizowanej ustawy węzłowej a także wiążąca się z tym także biurokratyzacja. Niemniej jednak pogłębiona analiza i dyskurs ze stroną społeczną oraz naukową jest bardzo wskazany.

5 | Konkluzje

Kontynuując wyżej przedstawione uwagi, należy przede wszystkim dokończyć finalnych zestawień oraz odnieść się do postawionego w tytule artykułu kluczowego pytania, czy spółdzielnie energetyczne są szansą dla polskiej *Energiewende*? Przypomnijmy zatem, że w 2014 r., gdy Niemczech zbliżano się już do tysiąca działających spółdzielni energetycznych, w Polsce pojawiła się *de facto* dopiero pierwsza. Natomiast za ostatnimi właściwymi rozwiązaniami prawnymi w Polsce związanymi z tą kwestią stała nie rzeczywistość gospodarcza, a praktyka regulacyjna UE, czerpiąca inspirację z doświadczeń przede wszystkim Niemiec i niemieckiej *Energiewende*. W Niemczech jednak ten bum na OZE miał dobrze przygotowaną bazę społeczną, co pozwoliło, kolokwialnie rzecz ujmując, odpalić transformację energetyczną. Niestety w Polsce brak było i jest nadal skutecznej edukacji obywatelskiej, a jej potrzebę słyca się jedynie do problemu z czyich podręczników będzie ona nauczana, a nie jakie treści niesie ze sobą dla przyszłego pokolenia Polaków. Czy zatem spółdzielnie energetyczne są szansą dla Polskiej transformacji energetycznej? Tak, ale:

⁶³ Aneta Wiewiórowska, Fryderyk Zoll, Katarzyna Południak-Gierz, Wojciech Bańczyk, „Transpozycja dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2019/771 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów / Transposition of Directive 2019/771 of the European Parliament and of the Council of the EU of 20 May 2019 on certain aspects of contracts for the sale of goods” *Kwartalnik Prawa Prywatnego*, nr 4 (2021): 915-934. https://pau.krakow.pl/kpp/abstrakty/A.Wiewiorowska-Domagalska_F.Zoll_K.Poludniak-Gierz_W.Banczyk_2021-4.pdf. [dostęp: 30.06.2024].

1. musimy uczyć się na błędach – niekoniecznie własnych, zwłaszcza uniknąć przeregulowania kwestii związanych z energetyką, które w mojej ocenie dotyka Niemcy;
2. bardzo dobrze byłoby, żeby tworzone regulacje były kompatybilne z rodzimym otoczeniem instytucjonalnym i tradycją prawną. Wpasywanie nowych technologii w stare ramy prawodawstwa jest nieuniknione, jednak nowe regulacje powinny pojawiać się tylko *ultima ratio*.
3. Polskie podmioty publiczne odpowiedzialnie wchodzi w tworzenie spółdzielni energetycznych (publiczny lider np. KOWR i jego Oddziały Terenowe). Żeby faktycznie, tak jak w Niemczech, ruch OZE zaskoczył, musi rozwijać się „od dołu”, ale przy wsparciu władz lokalnych i przy uczciwych, zrozumiałych, a przede wszystkim opłacalnych warunkach finansowych.
4. Prawodawstwo musi być na serio a nie dla pozoru czy ambicji. Zmiany w cyklu wyborczym pokazują, jak długo i jak ciężko rodzi się chociażby kwestia elektrowni atomowej – problem dotyczy jednak całej energetyki, także obszaru spółdzielni energetycznych;
5. Odpowiedzialne przygotowanie społeczne, czyli „grunt pod interes”. Polska i Polacy muszą się nauczyć wyobrażać sobie Polskę i Świat przynajmniej w perspektywie 20 lat do przodu, przy czym wyobrażanie takie nie może się spłycać do tworzenia w zaciszu gabinetów strategii, o których później nikt nie będzie miał pojęcia;
6. Skuteczna polska transformacja musi być ewolucją a nie rewolucją, także w ujęciu prawotwórczym. Zaklinanie problemów energii ze źródeł nieodnawialnych, w tym restrukturyzacja górnictwa, musi się zmienić w dobrze wykonany plan, który napędzi gospodarkę, a nie skończy się „przejedzeniem” środków z KPO. Spółdzielnie energetyczne zwłaszcza na obszarze województwa śląskiego, opolskiego i dolnośląskiego mogą mieć walor nie tylko ekonomiczny, ale także głęboko i strukturalnie społeczny, animując lokalne czynniki do rozwoju.
7. Na koniec także odpowiednia wykładnia i stosowanie przepisów w myśl zasady *in dubio pro OZE*, także, a może przede wszystkim, w sprawach związanych z rozliczaniem się z operatorami systemów dystrybucyjnych (OSD).

Bibliografia

- Ajnenkiel Andrzej, *Konstytucje Polski 1791-1997*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm, 2001.
- Althanns Andrea, „Genossenschaftliche Modelle bei der Realisierung von Anlagen der erneuerbaren Energien” *Zeitschrift für deutsches und internationales Bau- und Vergaberecht* (2012).
- Banaszuk Piotr, Lech Gryko, Ireneusz Perkowski, *Jak założyć i prowadzić spółdzielnię energetyczną*. Warszawa: s.n., 2023.
- Bierecki Dominik, „Energy Cooperatives in the System of Polish Cooperative Law” *Review of the Institute of the Grand Duchy of Lithuania*, t. I (2021): 7-15.
- Bierecki Dominik, „Ustalenie liczby udziałów w spółdzielni rolników (spółdzielnia energetyczna)” *Pieniądze i Więź*, nr 3 (2020): 69-76.
- Bierecki Dominik, Piotr Pałka, *Prawo spółdzielcze. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck, 2024.
- Bierzanek Remigiusz, *Prawo spółdzielcze w zarysie*. Warszawa: s.n., 1968.
- Cioch Henryk, *Prawo spółdzielcze w świetle prezydenckiego projektu ustawy*. Kraków: „Zakamycze”, 2005.
- Cioch Henryk, „Zasady roczdelskie i ich realizacja w praktyce” *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie*, t. II (2009): 26-35.
- Engerer Hella, *Energiegenossenschaften in der Energiewende*. https://www.diw.de/de/diw_01.c.470189.de/publikationen/roundup/2014_0030/energiegenossenschaften_in_der_energiewende.html.
- Fischer Severin, Oliver Geden, „Die deutsche Energiewende europäisch denken” *SWP-Aktuell* 47 (2011): 1-4. https://www.swp-berlin.org/publications/products/aktuell/2011A47_fis_gdn_ks.pdf.
- Gätsch Andreas, „Verfassung der Genossenschaft”, [w:] *Beck'sches Handbuch der Genossenschaft*, red. Marcus Helios, Thomas Strieder. München: C.H. Beck, 2009.
- Główny Urząd Statystyczny, *Informacje i Opracowania Statystyczne za 1994 r*. Warszawa 1996.
- Główny Urząd Statystyczny, *Mały Rocznik Statystyczny Polski*. Warszawa 2023.
- Jankowska Karolina, „Spółdzielnie energetyczne – przykład niemieckiej energetyki obywatelskiej” *Czysta Energia*, nr 9 (2014): 28-30.
- Karpacheva Elina, Hock Branislav, „Foreign whistleblowing: the impact of US extraterritorial enforcement on anti-corruption laws in Europe” *Journal of Financial Crime*, nr 1 (2024): 1-13.
- Kata Ryszard, „Spółdzielczość w Polsce. Na tle innych krajów Unii Europejskiej – stan i współczesne wyzwania” *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, nr 9 (2016): 67-86.

- Kawa Marta, Kuźnar Wiesława, „Rola spółdzielczości w rozwoju społeczno-gospodarczym w Polsce” *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, nr 3 (2019): 119-130.
- Klagge Britta, Hanna Schmole, Irmi Seidl, Susanne Schön, „Zukunft der deutschen Energiegenossenschaften. Herausforderungen und Chancen aus einer Innovationsperspektive” *Raumforschung und Raumordnung*, nr 2 (2016): 243-258.
- Krajowa Rada Spółdzielcza, *Raport o spółdzielczości polskiej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, 2010.
- Krause Florentin, Bossel Hartmut, Müller-Reißmann Karl-Friedrich, *Energie Wende. Wachstum und Wohlstand ohne Erdöl und Uran*. Frankfurt am Main: S. Fischer-Verlag, 1980.
- Morris Craig, Martin Pehnt, *Energy Transition The German Energiewende*. Berlin: Heinrich Böll Stiftung, 2012.
- Myczkowski Lesław, „Spółdzielnie mieszkaniowe” *Monitor Prawniczy*, nr 16 (1999): 815-819.
- Ostas Łukasz, „Wspólnoty energetyczne i tańszy prąd – jak opozycja zrealizuje złożone obietnice” *Rzeczypospolita* 18 października 2023. <https://www.rp.pl/opinie-prawne/art39283271-ostas-wspolnoty-energetyczne-i-tanszy-prad-jak-opozycja-zrealizuje-zlozone-obietnice>.
- Suchoń Aneta, „Spółdzielczość rolnicza w Niemczech” *Przegląd Prawa Rolniczego*, nr 1 (2012): 239-265.
- The German Energiewende. A Transition Towards an Efficient, Sufficient Green Energy Economy*, red. Jonas Sonnenschein, Peter Henricke. Lund: Lund University, 2015.
- Thierjung, Eva-Maria, „(Obywatelskie) spółdzielnie energetyczne w Niemczech” *Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny*, nr 2 (2021): 41-50.
- Wiewiórowska Aneta, Fryderyk Zoll, Katarzyna Południak-Gierz, Wojciech Bańczyk, „Transpozycja dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2019/771 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów / Transposition of Directive 2019/771 of the European Parliament and of the Council of the EU of 20 May 2019 on certain aspects of contracts for the sale of goods” *Kwartalnik Prawa Prywatnego*, nr 4 (2021): 915-934.
- Zakrzewski Piotr, „Zasady Międzynarodowego Związku Spółdzielczego” *Kwartalnik Prawa Prywatnego*, z. 1 (2005): 277-294.

